

GENERAL LINGUISTICSDOI <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-311-8-35>**GENETIC CLASSIFICATION OF EPITHETS
FROM THE COLLECTION OF THE PODIL WRITER P. HIRNYK
“POSVITAIETSA”****ГЕНЕТИЧНА КЛАСИФІКАЦІЯ ЕПІТЕТІВ
ЗІ ЗБІРКИ ПОДІЛЬСЬКОГО ПИСЬМЕННИКА П. ГІРНИКА
«ПОСВІТАЄТЬСЯ»****Bartashuk O. Yu.**

*Candidate of Historical Sciences,
Associate Professor,
Assistant Professor at the Department
of Ukrainian Language and Literature
Khmelnyskyi of Humanitarian-
Pedagogical Academy
Khmelnitskyi, Ukraine*

Барташук О. Ю.

*кандидатка історичних наук,
доцентка,
доцентка кафедри української мови
та літератури
Хмельницька гуманітарно-
педагогічна академія
м. Хмельницький, Україна*

П. Гірник є найбільш титулованим сучасним подільським поетом, лауреатом низки літературних премій, серед яких і Національної премії України імені Тараса Шевченка (2009 р.) за збірку «Посвітається».

Його називають «одним із найпотужніших сучасних українських поетів» [1], «останнім українським поетом Шевченківської традиції» [5].

Аналіз поезій збірки «Посвітається» засвідчує, майстерність автора у використанні трьох, виділених на основі генетичної класифікації, груп епітетів: загальномовних, народно-поетичних та індивідуально-авторських [2, с. 63].

Саме у загальномовних епітетах і різноманітних за змістом художніх означеннях виявлялась сила творчої індивідуальності і майстерності поета, а ще точніше – його громадянські та релігійні погляди, настрої і естетичні смаки. За допомогою епітетів П. Гірник вмів тонко передати найглибші почуття, звернутися до історії, створити пейзаж, настроєву картинку, передати свою філософію буття:

«От і тиша стоїть **молода-молода**, // От і небо осіннє над нами. // Так, напевно, зітхає **пропаща вода**, // Яка так і не стала дощами. //» («От і тиша») [3, с. 212]; «**Стомлені зорі** гойдає трава вікова, // Де **висока дорога** твоя наодинці зі степом //» («Там, де зорі») [3, с. 5]; «**Круча, багаття і небо незаймане**// **Сива жарина у сивій золі**//» («Що залишиться») [3, с. 6]; «**Перецвітають зорі на морозі**// **Співає срібна стежка на межі**//» («Перецвітають зорі») [3, с. 24]; «**Такі непрохані сніги**, // **Такі терпкі, такі вдовині**://» («Такі сніги») [3, с. 33].

Письменник використовує такі традиційні епітети, напр.: *чорне поле, чорне вороння, німби золоті, самотні душі, туга осіння, вогонь золотий, отча хата, печаль вікова, темна ніченька, добра матінка, стежечка крута, найтяжчий гріх, біла птиця, глуха кам'яниця, криваве сяйво, ніч глуха, вільний вітер, маленька надія, чужа земля, чорна вода, турецький місяць, зів'яле небо, високі небеса, високі могили, тривожний час, срібна паморозь, зорі яснії, степи широкі, шалений вітер, свист молодечий, чужа сторона, білий світ, пісні сумовиті, кривавий огонь, тесові столи* т.д. «**Вже душа у вогні золотім**!» («Відкигиче втома») [3, с. 9]; «**Шалений вітер. Чорне поле, / Дубів розвихрені чуби / Ми – гайдамаки. Діти волі / Сини кривавої доби**!» («Шалений вітер») [3, с. 4]. Використання традиційних епітетів наближає поезію П.Гірника до народно-пісенної традиції: «*Тому і йдеш самим собою / **На чорний шлях, на дику путь***!» («Село») [3, с. 35].

Як відомо, традиційно літературними для української поезики є епітети золотий та срібний [6, с. 341], які займають помітне місце в поезіях П. Гірника. Епітет золотий у досліджуваних творах виявляє різні ступені взаємодії з народнопоетичною мовою: – використання епітета з тією семантикою, з якою він функціонує у фольклорних текстах, напр.: *німби золоті; вогонь золотий, дудка золота; кайдани золоті*; – уживання епітета золотий на основі семантичного зміщення ознаки за кольором, напр.: *листя золоте, золота булава; трава стає золотою; вогонь золотий; золоте павутиння*; – епітет золотий, що вжитий у досліджуваних творах із додатковим метафоричним значенням цінності та позитивної оцінки, напр.: *золота крапля; золоті дощі; золота земля; золота самота*.

Семантичне зміщення ознаки кольору металу срібла в поєднанні з дієслівною ознакою «блищати» зумовлює вживання епітета срібний у поезіях П. Гірника: *срібна стежка, срібна паморозь, срібна зірка*.

Поряд із постійними епітетами, поет уводить оказіональні, доповнені авторськими характеристиками, які у нього є надзвичайно цікавими і продуктивними. Характерно, що в індивідуально-авторських

епітетах П. Гірника поєднано зображувальні, виражальні та емоційно-оцінні функції. Вони є унікальною частиною надзвичайно багатого арсеналу художніх засобів поета. В таких епітетів буває більше експресивності, фантазії автора. Розширюючи якимись, часом несподіваними асоціаціями, коло семантичних компонентів, авторські епітети розширюють валентність лексем і закріплюють її на семантичній осі, наближаючи до істини об'єктивність наших знань про світ. І хоча епітети такого зразка не досить інтенсивно використовуються автором, однак вони є промовистими для характеристики його ідіостилу. Можемо навести такі приклади даних епітетів: *зникомі світи, позалітні, позавбиті дні; втома передстерпна; тиша зворохоблена; достославні діла; життя руїнне; місяць голомозий; очі незмичні; будень нахмарений; слово самочинне; німота всевладна, півзабута балада, отемніла душа, очі незмигні, морози невсипуці, перемучене слідство, сльоза нерозкаяна, зимна днина, погамована душа, вічне жайворонятко, передчасні морози, вечірня доленька, доля німа, похмільний крик, червоні тумани, колишнє село, сльоза молода, каламутна земля, люд без'язикий, золота самота, схололий Дністер, розхлюпаний дзвін, крижаний рушник, душі дротяні, заспана колиска, доля сварлива та ін.*

Досить яскравими є авторські епітети-оксюмори: *пекельна хуртовина, щира злість, крилате ярмо, солодкий біль.*

Як засвідчив аналіз, для творення авторських епітетів поет використовує як неологізми, так і кольореми, емотиви, одоративи, але творить із означеним словом нове художнє емоційно-образне означення: *гірке сузір'я, доля німа.*

Індивідуально-авторські епітети слугують для передачі емоцій і стану, які в П. Гірника завжди на межі: *«О душе, що почулася вдома / перебудь, поки ми не чужі / І оцю передстерпну втому // І спокійний крок до межі // От і камінь понад водою/ Але встигнеш –перепиши / З ледь живої, немолодої/ Погамованої душі //»* («От і камінь») [3, с. 13]; *«Гуде навідліг вицвіла держава/ Всіма дочками свячена й побита // ...Святися, непоганьблена свободо, / В старім наметі і новій дорозі //»* («Дорого вранішня») [3, с. 13].

Через низку яскравих авторських епітетів П. Гірник передає свою любов до батьківщини, її мови, захоплення славетними постатями та героїчними сторінками історії, важким сьогодніням: *«Ти віч-на-віч з пільмою, яку прозираєш до дна – // Десь там поруч Тараса розпечений сміх Северинів.// Повставай у собі і молися – ніщо не мина, // Доки в жилах ятриться обвуглена кров побратимів.//»*

(«Там, де зорі») [3, с. 5]; «*Перед громом всесвітнім, який наказали не чути,///*» («Слово про незабутнє») [3, с. 82].

Досить часто П. Гірник у своїх поезіях використовує епітети, виражені прикметниками, поєднуючи їх в одному складному епітетному образі як однорідні означення. Це явище описує А. Мойсієнко, указуючи, що як постійні, так і індивідуально-авторські, епітети можуть утворювати цілі ряди, співвідносні з тим самим домінантом; у такому разі на означуваному слові сфокусовано кілька характеристичних транспозицій, відповідно «коригується» його цілісне сприйняття [4,с.97]: «*Благословить на дорогу, яка б не була – // Чорною, сивою чи від пилуки рудою*» («Маємо, доле, свободу») [3, с.45]; «*Хай скубає за серце невідоме // безслівне, бунтівне передчуття*» («Додому») [3, с. 61]; «*Чи ми незрячі і глухі // Що й поніміємо з тобою*» («К.М.») [3, с. 68]; «*Все нетривке і минуще, відколи цей світ*» («Що нам лишається») [3, с. 69].

Серед okazіональних епітетів у поезіях зі збірки «Посвітається» ми виокремлюємо такі групи: а) такі, що характеризують явища та об'єкти природи: *тиша зворохоблена, схолий Дністер, морози невсипуці* та ін., б) що образно зображають поняття людської психіки: *втома передстерпна, люд без'язикий, душі дротяні* та ін.; в) які характеризують певну істоту безпосередньо: *вічне жайворонятко*; г) що характеризують певні часові відрізки: доби, або пори року: *позалітні, позавбиті дні; вечірня доленька, зимна днина*; д) які служать для образної характеристики історичних та суспільно-політичних реалій, певною мірою видозмінюють і семантику означуваного слова, тому в ідіостилі П. Гірника сполучення таких епітетів із означуванним словом наближені до метафор: *колишне село, життя руїзне, перемучене слідство*. е) кольористичні епітети: чорний виявляє традиційно негативну експресію: *чарівниця чорна; кобза почорніла; ; чорний ятаган; чорнее небо; чорні барвінки; чорне світання; чорніє сльота; чорнота минутих лихоліть; чорна тиша; чорний вогонь; чорна хуртовина; чорне літо*; епітет сірий автор вживає також у авторському баченні: *сіра наука; сірий пісок*.

Отже епітети у поезіях П. Гірника є досить різноманітні, побудовані на новому лексичному матеріалі, на нових поетичних зіставленнях, у них виявлялась сила творчої індивідуальності і майстерності поета, його соціальні та релігійні погляди, настрої та естетичні смаки.

Література:

1. Андрусяк І. Поет однієї книги. ЛітАкцент. 2009. 30.04. URL: <http://litakcent.com/2009/04/30/poet-odnijeji-knyzhky/>
2. Ганич Д. І., Олійник І. С. *Словник лінгвістичних термінів*. К. : Вища школа, 1985. 360 с.
3. Гірник П.М. Посвітається (поезії). Хмельницький : Видавництво Алли Цюпак, 2008. 232.
4. Мойсієнко А. К. Слово в апперцепційній системі поетичного тексту. Декодування Шевченкового вірша : монографія. К. : «Сталь», 2006. 304 с.
5. Слабошпицький М. Павло Гірник і його літературна доля. *Слово Просвіти*. 2010. 12.08.
6. Стилїстика української мови : підручник / Л. І. Мацько, О. М. Сидоренко, О. М. Мацько; зав. ред. Л. І. Мацько. 2-ге вид., випр. К. : Вища школа, 2005. 462 с.